

STADSWANDELING VEERE

Pol Sels

INLEIDING

Veere: een stad met een rijk historisch verleden, gelegen ten noordoosten van Middelburg, aan het Kanaal door Walcheren en aan het Veerse Meer.

Ontstaan in de 13de eeuw als het gehucht Campvere; dit was de plaats waar het veer vertrok van Walcheren naar het dorp Campen, het latere Kamperland op Noord-Beveland. De Campveerse Toren, onderdeel van de vestingsmuur (zie verder), herinnert met zijn naam aan dit veer. De afsluiting in 1961 van het Veerse Gat heeft het veer overbodig gemaakt, maar heeft ook het einde betekend van Veere als zeehaven.

Nadien heeft het Veerse Meer zich ontwikkeld tot een belangrijk natuur- en recreatiegebied met veel pleziervaart en surfplezier.

Na het huwelijk in 1444 van een telg van het adellijke geslacht Van Borssele met de Schotse koningsdochter Mary Stuart, werd de stad de stapelplaats van Schotse wol in de Nederlanden. Door handel, scheepvaart en visserij kwam de stad tot grote bloei. De vele pakhuizen en de twee 'Schotse Huizen' op de kade herinneren nog aan die glorie tijd. Het stapelcontract leidde tot de vestiging van een grote Schotse kolonie in de kleine havenstad. Men handelde in Schotse wol; schepen brachten dakpannen, laken, tuinbouwproducten en wapens terug naar Schotland. Bij een bezoek aan het huidige Veere zullen weinigen zich kunnen voorstellen dat dit eens zo'n belangrijke havenstad is geweest en dat einde 17e eeuw binnen de stadswallen zo'n 750 huizen hebben gestaan - nu nog amper 300.

Op 1 januari 2010 telde de stad Veere 1650 inwoners.

De rijke geschiedenis van Veere, één van de meest pittoreske vestingstadjes van Nederland en één van de zeventien beschermde stads- en dorpsgezichten in Zeeland, blijkt uit de vele monumenten en bezienswaardigheden die het kleine stadje heeft.

WANDELING DOOR VEERE

→ zie kaart achteraan – duur ± 1 uur (bezoek aan de diverse monumenten en musea inbegrepen).

1. De wandeling begint bij het Stadhuis (Markt nr. 5).

Men ziet aan de fraaie gevel met de lege nissen, waarin eens de beelden stonden van de vier Heren en drie Vrouwen van Veere, dat het gebouw stamt uit de late gotiek, eind 15de eeuw. Het werd gebouwd door de bekende Vlaamse bouwmeesters Anthonius Keldermans en Evert Spoorwater, in opdracht van Hendrik IV van Borsele, Heer van Veere. De bouw begon in 1474 en werd voltooid in 1477. Het slanke torentje in Renaissancestijl is 100 jaar later gebouwd door Adriaen de Muer uit Brugge. Toch is het een prachtig geheel. Het verguld schip en de andere mooie bekroningen en ornamenten verraden een gedegen vakmanschap.

Het stadhuis heeft inmiddels drie restauraties ondergaan: één in 1885 en één in 1930-1935; de laatste, in 2013-2014, is inmiddels voltooid. Sinds maart 2015 is het stadhuis weer open voor het publiek.

De Heren en Vrouwen van Veere leefden in de 15e eeuw, toen het stadhuis werd gebouwd, op hun kasteel Sandenburch dicht bij de stad. Het was een veelbewogen leven in een onrustige tijd. De originele beelden, die vier eeuwen lang in de nissen prijken maar er inmiddels uit verdwenen zijn, zijn nu te zien in museum 'de Schotse huizen' (zie verder).

Onder de grote peer van de toren zien we de klokken van het carillon. Dit klokkenspel, voor het laatst gerestaureerd in 1972, is verkozen tot een van de mooiste van Nederland. Onder de balustrade zien we de uit hout gesneden dragende vrouwenfiguren, de zogenaamde 'kariatiden'. De vele kleine dak-kapelletjes vindt men ook op terug het Middelburgse stadhuis en op vele Vlaamse gotische gebouwen.

Aan het verschil in boogvorm tussen de derde nis van rechts en de overige nissen is te zien dat de ingang zich vroeger een boog meer naar rechts bevond.

Voordat we het stadhuis binnen gaan, bekijken we nog even 'De Kaak', het stoepje met twee treden aan de hoek links van het inkombordes. Wie één of ander misdrijf had gepleegd, stond hier als straf te kijk voor de hele stad – vergelijk het met een schandpaal. Een ijzeren beugel die in de muur verankerd was, werd om de hals van hem of haar gesloten zodat die niet weg kon. De snoodaard werd bespuwd en met straatvuil bekogeld door de omstanders, zoals dat gebruikelijk was in vroegere tijden. Aan de plaats waar de beugel in de muur zit, is duidelijk te zien dat de mensen vroeger kleiner waren dan tegenwoordig.

Op de begane grond binnen bevindt zich de 'De Vierschaar': hier werd tot 1811 recht gesproken door het stadsbestuur. Tegenwoordig is het de oudheidskamer met onder meer de prachtig uitgewerkte zilveren beker van Maximiliaan van Bourgondië en nog meer Veerse oudheden.

De raadzaal bevindt zich op de eerste verdieping. Hier hangt o.a. de stamboom van het huis van Oranje-Nassau, geschilderd in 1936 door jonkheer A.W. den Beer Poortugael.

Het stadhuis behoort tot de top 100 der Nederlandse UNESCO-monumenten.

voorgevel stadhuis en oud huis (1579) naast het stadhuis

detail toren

2. Schotse Huizen (Kaai nrs. 25 + 27).

Van het stadhuis gaan we naar de kade, slaan daar rechtsaf en zien dan al gauw de twee mooie 16de eeuwse Schotse Huizen, 'Het Lammeken' en de 'Struijs' genaamd, gebouwd door Schotse kooplieden (vandaar dan ook de bijnaam 'Schotse Huizen') en door hen gebruikt als woonhuis, kantoor en pakhuis. Ze herinneren aan de eeuwenlange handelsbetrekkingen die Veere met Schotland onderhield (zie inleiding).

Het stapelcontract met Schotland, een verdrag tussen keizer Karel V, Heer der Nederlanden, en de Schotse koning leidde tot de vestiging van een grote Schotse kolonie in de kleine havenstad en droeg in grote mate bij tot de bloei en de welstand van het stadje.

De panden zijn een prachtig voorbeeld van laatgotiek. Ze zijn oorspronkelijk als elkaars spiegelbeeld gebouwd. 'Het Lammeken' (Kaai 25) kreeg in 1539 zijn karakteristieke gevel. Het pand dankt zijn naam aan de afbeelding in bas-reliëf van een lam op de gevel. De naam verwijst naar de handel in wol, het belangrijkste exportproduct van de Schotten. Het 16de eeuwse huis 'De Struijs' (Kaai 27) heeft een 15de eeuwse voorganger gehad. Het bas-reliëf op de gevel, waaraan het huis zijn naam ontleent, is echter de afbeelding van een dodo en niet van struisvogel. In het logo van het restaurant 'In den Struyskelder', dat nu in de kelder gevestigd is, heeft men deze fout ingezien en recht gezet.

'Het Lammeken' is ternauwernood van de sloop gered. Jhr. Victor de Stuers kocht het gebouw in 1881 en schonk het in 1907 aan de Nederlandse staat. Voorwaarde was wel, dat het huis in zijn oorspronkelijke staat gehandhaafd zou worden.

De rijke Engelsman Albert Ochs (1857-1921) kocht 'De Struijs' in 1896 voor 1200 gulden. Aan het interieur en exterieur werd veel verbouwd. Zijn dochter Alma Francis Oakes (1889-1987) verzamelde meubelen, porselein en Zeeuwse streekdrachtonderdelen. Zij schonk het huis en de verzamelingen in 1947 aan de Nederlandse staat, onder de voorwaarde dat het als museum geëxploiteerd zou worden.

Het Lammeken

In 1950 werden beide Schotse Huizen als museum ingericht en voor het publiek opengesteld.

De Struijs

3. Oude haven.

De vele monumenten in de stad Veere getuigen van een rijk verleden. De bron van die rijkdom ligt in de stadshaven, die vroeger in directe verbinding stond met zee. Rond 1470 bereikte Veere de grootste bloei. In deze tijd werden de eerste vestingwerken, de Grote kerk en het stadhuis gebouwd. In 1541 werd Veere de officiële stapelplaats voor Schotse wol; in die tijd deden soms wel 50 tot 60 schepen per dag de haven aan. Tijdens de 17de eeuw had de stad een belangrijk handelsaandeel in de Verenigde Oost-Indische Compagnie, de West-Indische Compagnie en de Noordse Compagnie.

In de 15^e eeuw werd Veere de thuishaven van de eerste oorlogsvloot der Nederlanden. De slagschepen en de rijk beladen koopvaardijochepen uit Schotland hebben inmiddels plaats gemaakt voor zeilboten, plezierjachten en ferry's.

4. Stadswal en Campveerse Toren.

We vervolgen onze wandeling verder langs de kade en komen bij de Campveerse Toren.

Om de stad te beschermen tegen vijandige schepen en niets ontziende piraten, werd omstreeks 1500 een verdedigingslinie aangelegd met stenen walmuren, vesten en vestingstorens. De Campveerse toren herinnert aan de oorspronkelijke naam van Veere, dat in de middeleeuwen Campvere heette, omdat van hier een veer voer naar het in 1530 verdronken dorp Campen op Noord-Beveland.

Aan de overzijde van de havengeul, op het eind van het havenhoofd er tegenover, stond nog zo'n toren, die de 'Kruydtoren' heette.

Wanneer we het wapen van Veere bekijken zien we zo'n havenpoort met een boot ertussen en twee 'Wildemannen' erop. De Kruydtoren is in het jaar 1630 op een stille nacht in de diepe geul van het Veerse Gat verdwenen. Geen steen stak nog boven het water uit, zo diep had de ebstroom een geul uitgeschuurd. Nu is er geen eb en vloed meer, want de dam van Walcheren naar Noord Beveland (de 'Veerse Gatdam', in de verte te zien), die in 1961 werd gebouwd, sloot het Veerse Gat af van de zee. Het Veerse Gat werd Veerse Meer en de visserhaven werd jachthaven.

Als we door het poortje onder de toren door gaan, komen we op de rotonde waar twee oude kanonnen staan uit de bloeitijd van Veere. Gaan we weer terug naar het poortje, dan zien we tegen de muur een verweerd stuk bot van een walvis hangen, dat herinnert aan de Walvisvaart. Enkele meters naar rechts hangt een bordje met aanduiding van het waterpeil t.g.v. het springtij in de nacht van 1 februari 1953.

De Campveerse Toren, de enige overgebleven vestingstoren en ooit de stadsherberg, werd in 1950 en 2007 gerestaureerd en is thans één van de oudste herbergen van Nederland.

5. Grote Kerk.

We vervolgen onze wandeling over het oplopend klinkerpad langs het Veerse Meer. Waar nu het parkeerterrein is stonden in vroegere eeuwen ook allemaal huizen. Rechts boven de huizen zien we de machtige romp van de monumentale Grote Kerk verrijzen.

Vorbij het parkeerterrein verlaten we het klinkerpad via een smal wegeltje over het grasveld en gaan links naast de parking recht op de kerk af. Hier waren vroeger de grachten en wallen om de stad. We zien het nog aan de golving van het bouwland.

De Grote Kerk van Veere kent een lange en boeiende geschiedenis. Gebouwd in een tijd dat de grote bloei van Veere al voorbij was, is ze het symbool van de geschiedenis van glorie en verval van de ooit prominente havenstad.

We komen eerst bij de Cisterne of stadsfontein, het enige monument van deze aard in Nederland. Het is een merkwaardig achtkantig bouwwerk over een grote waterput (2000 hl) heen, die in 1551 gegraven is om de Schotse wolhandelaars van goed drink- en spoelwater te voorzien. Voor we de straat oversteken kijken we nog even naar de gebeeldhouwde wapens van Veere in de buitenmuur van de Cisterne.

Nu gaan we de Grote kerk bekijken. Aan deze Onze-Lieve-Vrouwekerk is meer dan eeuw lang gebouwd, van 1348 tot 1521. De bekende Vlaamse bouwmeester Anthonius Keldermans (Mechelen) en later zijn zoon Rombout hadden de leiding over de bouwwerken.

De toren had volgens het ontwerp wel driemaal zo hoog moeten worden. Het geplande stenen gewelf is er nooit gekomen: de kerk behield een houten zoldering. Het was volgens de oude geschiedschrijvers een prachtig gebouw met mooie altaren en gotische ramen. Maar er is veel gebeurd in de loop der eeuwen. In 1686 brandde de kerk en toren uit. Enkele jaren later werden ze weer hersteld, maar veel eenvoudiger. Toen werd het koepelvormig dak op de toren gebouwd. Daarvoor was er een houten klokkenverdieping met carillon. Aan de verschillende soorten natuur- en baksteen is te zien dat de kerk door de eeuwen heen erg geleden heeft.

In 1809 landden de Engelsen op Walcheren. Ze gebruikten de kerk als hospitaal. In 1811 richtten de Franse overheersers (Napoleon) de kerk in als paardenstal, kazerne en hospitaal. Na de Franse tijd werd de kerk gebruikt als opvanghuis voor honderden bedelaars en landlopers, met hun vrouwen en kinderen. Later was de kerk weer hospitaal tot 1860. Daarna is het gebouw lange tijd ongebruikt gebleven. In 1975 is er een stenen vloer in aangebracht.

Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw heeft de kerk nog uitsluitend een culturele functie, met onder meer een dertigtal concerten per jaar, voornamelijk klassieke muziek, maar ook hedendaagse en oude muziek en zelfs jazz en niet-westerse muziek. In het verlengde hiervan vinden er installaties en tentoonstellingen plaats. Daarnaast is er ruimte voor verhuur.

6. En verder...

Als we de Grote kerk verlaten hebben gaan we de Kapellestraat in. We zien aan de rechterkant de Kerkstraat die we een eindje ingaan, om het bronzen beeld van Valerius te bekijken, dat tegenover het Godshuis in het grasveld staat. Het is gemaakt door de bekende beeldhouwer Mari Andriessen. Valerius (overleden 1625) was notaris in Veere en is (in Nederland) vooral bekend door zijn liederen over de opstand tegen Spanje.

We keren weer terug, gaan door de opening in de muur rondom de kerk en komen op het kerkplein. Direct links zien we het glazen portaal van de Kleine Kerk waarin 's zondags de hervormde kerkdiensten gehouden worden. Dit bijgebouw was vroeger het koor van de Grote Kerk en is samen met deze laatste in 1686 uitgebrand, maar weer heropgebouwd.

We vervolgen onze wandeling langs het paadje over het met gras begroeide kerkplein en komen langsheen de toren en de hoofdingang bij de uitgang in de muur, terug in de Oudestraat.

Daar staat links van de doorgang een huisje, vroeger de woning van de portier van de kerk en tot voor kort het kantoor van de plaatselijke VVV. Ooit stond er nog zo'n huisje aan de andere kant van de doorgang. In de Franse tijd werden beide gebruikt als wachthuisjes bij de toegang tot de kazerne.

Wij gaan nu een klein eindje de weg naar Middelburg op en slaan dan rechtsaf om onze wandeling te vervolgen langs het schilderachtige laantje dat het 'Singeltje' heet: vroeger was aan de rechterkant van dit singeltje de stadsgracht, daar waar nu de boomgaarden zijn. Achter het landhuis 'Stil Water' lag het kasteel Sandenburch waar de Heren en Vrouwen van Borsele woonden (zie hierboven item 1: stadhuis).

We steken aan het eind van Het Singeltje de rijweg over en komen in de Warwijksestraat. Links zien we in de verte de korenmolen 'De Koe', in 1908-1909 gebouwd op de fundering van een afgebrande molen uit 1736. Het is een ronde, uit baksteen opgetrokken zogenaamde 'stellingmolen' uit 1909, in de Zeeuwse traditie gewit. Een stellingmolen is een hoge windmolen met een rondlopende galerij of stelling. Zo'n molen staat meestal in bebouwd gebied en moet hoog zijn om binnen de bebouwde kom voldoende wind te kunnen vangen. De wieken en de staart reiken dan ook niet tot de grond. Om de molen te kunnen bedienen moet er halverwege de hoogte een stelling zijn (of ook wel omloop, zwichtstelling, galerij, gaanderij of balie genoemd), die rondom de molen loopt. Vanaf deze stelling wordt de molen gekruid en worden de zeilen aan de wieken bevestigd. De molen heeft een vlucht van 23,50 meter en is zeer beeldbepalend in het landschap. Hoewel hij als woning is ingericht, heeft hij nooit als zodanig dienst gedaan. Molen De Koe is tot op vandaag maalvaardig maar is niet te bezichtigen.

In de Warwijksestraat zien we de oude smidse waar de paarden werden beslagen.

Als we de Warwijksestraat door zijn komen we weer op de kade. Nu gaan we langs de overzijde van de jachthaven naar de 'Stenen Beer'. Dit is een onderdeel van de omstreeks 1500 aangelegde en later herhaaldelijk hernieuwde fortificatie: stenen walmuren vanaf het Oranjabolwerk achter het voormalige Arsenaal tot aan het Noorderhavenhoofd; voorts vanaf het Blauwhoofd bij de Zuidhavenpoort tot aan de ingang van het kanaal door Walcheren.

Aan de stenen walmuur zijn in later tijd aardwerken toegevoegd die, zij het niet meer in oorspronkelijke vorm, nog steeds aanwezig zijn. Overblijfselen van de aarden verdedigingswerken, die vanaf het Oranjabastion rondom de stad een 17de eeuwse verdedigingslinie vormden, zijn sedert 1873 terzijde van de Oude Wacht afgesneden door het Kanaal door Walcheren.

Omheen de 17de eeuwse vesting is in 1811 en volgende jaren een enveloppe aangelegd (de 'Napoleontische Wallen'), waarvan thans nog vijf bastions bestaan, met tussengelegen wallen, de stadsgracht en een vestingbeer. Aan de oostzijde sluit deze linie thans aan bij de schutsluizen van het Kanaal door Walcheren

Als we de gang van de 'Stenen Beer' doorlopen zien we de schietgaten en komen we langs een wenteltrap weer naar boven bij het Veerse Meer. Als we via een trap weer op de stadsmuur gekomen zijn, gaan we over de brug naar de kade terug.

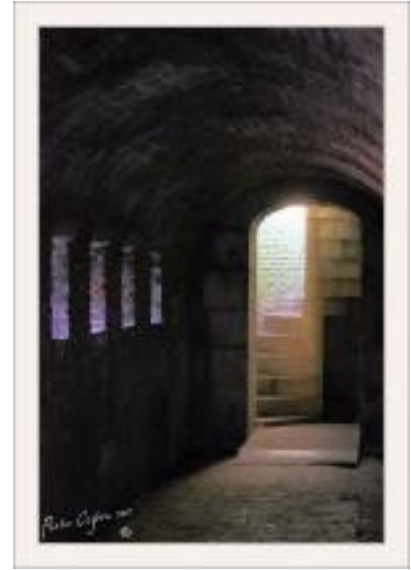
7. En tenslotte...

Het hele voormalige haven- en handelsstadje Veere is eigenlijk één levend openluchtmuseum. De vele historische panden en oude straatjes verleiden je tijdens een wandeling doorheen de stad al gauw om je tempo te verlagen: al slenterend geniet je langer van de historische straatjes en het bijzondere Veerse sfeertje.

Je vindt er heel wat authentieke winkeltjes, diverse kledingzaken, cadeau- en souvenirwinkeltjes.

De gezellige terrasjes lonken voor een hapje en een drankje.

Jammer genoeg is het even zoeken naar een gelegenheid met een bierkaart die naam waardig (zie item 8).

8. Een sfeerbeeld.

In de maanden juli en augustus (dju, we zijn net te laat!) is het stadje het decor van een historische markt. Overal zie je dan koopmannen en -vrouwen in traditionele klederdracht. Om het gewoel van op een afstand te bekijken trachten we een plekje te bemachtigen op het volle terras van 't Waepen van Veere' (Markt 23). Dit gezellige hotel-restaurant verwent zijn gasten met een naar Nederlandse normen zeer uitgebreide en gevarieerde bierkaart met heel wat lekkers!

Echter, ook wanneer er geen markt is heeft Veere genoeg winkeltjes om een streekproduct of een souvenirtje te kopen.

niet te missen: Oma's Snoepwinkeltje

De 'Zeeuwse Werkplaats' bijvoorbeeld (Kapellestraat 12) zit in de oude smederij van Veere en heeft hele schappen vol met Zeeuwse streekproducten.

Opvallend in het straatbeeld van Veere is de roze gevel van 'Oma's Snoepwinkel' (Oudestraat 20). Mensen verdringen zich bij het kleine winkeltje om de lekkerste oud-Hollandse snoepjes te bemachtigen. Het assortiment bestaat uit wel 101 verschillende soorten, waaronder de echte ulevellen, polka-brokken en duimdrop. De fel gekleurde toverballen lachen je toe vanuit de glazen potten in de vitrine.

de Markt...

... en nog eens de Markt

historische straatjes:
hierboven en rechts de
Simon Oomstraat

hierboven: de Stadhuisstraat

